

information contained in the parish registers on the performing of the baptismal ceremony is analyzed in the article. The names that were most often given to the children during baptism rite are identified. Also the compliance with the requirements of the Orthodox Church to venerate church saints and provide their names to newborns, conformity to the saints, as well as the observance of the church calendar, which is reflected in the parish registers of the Orthodox population are revealed.

Key words: parish registers, birth, baptism, names of newborns, sacrament, denomination.

UDC 929.532:271.2-558.3

RITE OF BAPTISM AND NAMING (BASED ON THE PARISH REGISTERS)

Kryhina Olha – PhD in History, associate professor of the department of cultural Olha studies and information activities, Mariupol State University, Mariupol

The article is aimed to consider the children-rites and naming of the newborn, according to the data contained in the parish registers. The attention of researchers is increasingly encouraged to the parish registers as a resource of great informative potential.

Methodology of the study. Analysis of works on this issue has showed that since the middle of the XXth century researchers have begun to investigate the certain subjects related to the parish registers. Today, their information is used for the social and legal protection of the citizens, in genealogical, historical and statistical studies, in studying of folk customs, traditions, church sacraments, etc.

Results. The rite of baptism is a church sacrament of spiritual birth, which is usually performed by Orthodox believers from the eighth to the fortieth day of life. Performing of the rite of baptism is reflected in the parish registers. The records in the parish registers of the Orthodox population indicate that the total number of babies born were baptized a few days later after birth. Christening is also preceded by the naming of the baby. According to the Orthodox tradition, it was customary to name the babies after the proper saints, whose memory was respected on the day of christening of the baby or on the day of childbirth. It could be also on closer to the date of christening, which is confirmed by the proper records of the parish registers.

The study of church acts of the Nativity of Our Lady Church of the Yekaterinoslav spiritual consistory of the city of Mariupol of the Mariupol district of the Yekaterinoslav Governorate according to the name of the newborn indicates that among those born in 1888, about 50% of babies were named after the saints of the Orthodox Church. Today, providing a child with one name or another, parents usually choose from a very limited range of names that are more or less used in their culture, or they choose names of relatives or famous personalities, or give a «tribute to fashion», calling children very interesting and unusual names.

Novelty. Based on the analysis of the records about the rite of baptism and the naming of newborns made in the parish registers, traditional features are revealed: baptism in the first days of the infant's life, veneration of church saints and giving their names to newborns, correspondence to calendar codes.

Conclusions. Parish registers are quite an informative source, the use of which allows conducting research in various spheres.

Key words: parish registers, birth, baptism, names of newborns, sacrament, denomination.

Надійшла до редакції 2.10.2018 р.

УДК 392.51:130.2

АНТИНОМНІСТЬ ОБ'ЄКТІВ, СИМВОЛІВ І ПЕРСОНАЖІВ УКРАЇНСЬКОГО ТРАДИЦІЙНОГО ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ

Кухаренко Олександр Олександрович – кандидат філологічних наук,
доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків
ORCID. 0000-0002-66092548
art-red@ukr.net

Антиномні пари у весільній обрядовості забезпечують протистояння, конфлікт і рух дії. Серед статусів головних осіб антиномії виникають між профанними й сакральними, а також між статусами до обряду й після, між приналежністю до чоловічого й жіночого таборів. За останнім принципом здійснюється поділ антиномій усіх без виключення персонажів. Антиномічність у рамках обряду виникає між об'єктами, де проводяться обряди, та символами, зокрема обрядових пісень. У результаті антиномні пари зводяться до протистояння реального, що являє собою профанний світ, і потойбічного, як джерела сакралізації під час проведення обряду.

Ключові слова: структурно-функціональний метод, ритуали переходу, національна обрядовість, родинні обряди, весільний обряд.

Постановка проблеми. Антиномії, бінарні чи дуальні опозиції, створюючи певне протистояння між собою, являють рухому силу для обрядів, котра спонукає до розвитку ритуальну дію. Відбувається процес, подібний до драматичного, де в основі конфлікту також закладене протистояння дії й контрдії, без якого не може здійснюватися рух і розвиток у рамках визначеного сюжету. Обрядова дія за своєю

природою подібна до драматичної, оскільки в основі обох дій лежить конфлікт чи протистояння, з тією лише різницею, що обрядовий конфлікт, на відміну від драматичного, створюється саме наявністю антиномій. Виходячи з цього, можна стверджувати, що антиномії в обрядах відіграють значну роль як необхідні умови й компоненти для можливості здійснення обрядових дійств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі дослідження національних обрядів, зокрема весільних, займаються В. Балушок, З. Босик, О. Боряк, І. Ігнатенко, Г. Кабакова, О. Кісь, О. Курочкін, С. Лашенко, М. Маєрчик, Н. Пушкарьова. Структурно-функціональний метод дослідження обрядовості використовували А. Байбурін, К. Леві-Строс, В. Пропп, В. Топоров, Б. Успенський.

Мета дослідження: виявити протилежно спрямовані пари, встановити антиномічність серед понять, персонажів і топографічних об'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під антиноміями слід розуміти пари явищ чи топографічних об'єктів, персонажів чи груп дійових осіб, які в рамках родинних обрядів створюють антагоністичні пари, а в наслідку виявляють приналежність до вірування в два світи – реальний і потойбічний, що також знаходяться в таких самих антиномних протиріччях, але періодично взаємодіють, зокрема під час проведення обрядів.

Оскільки дія обряду за своєю природою дуже схожа на драматичну дію, не буде помилкою стверджувати, що в основі її розвитку також завжди має знаходитися конфлікт, заснований на зіткненні протиріч. На відміну від драматичної, де конфлікт поділяється на персоніфікований і неперсоніфікований, в обрядовій дії він представлений зіткненням антиномій. Антиномії, в свою чергу, утворюються між одними й іншими дійовими особами обрядів – персонажами-учасниками, а також виникають поміж сакральними предметами й уявленнями, пов'язаними з реальним і надприродним світами, побутовими речами й навіть між місцями проведення обрядів та будівлями, що використовуються для ритуальних дій. Перша група антиномій співвідносяться з персоніфікованими учасниками конфлікту, другу можна віднести до неперсоніфікованих.

Головними персонажами весільних обрядів є парубок і дівка, котрі своїм рішенням побратися являють собою першу й головну антиномію циклу: парубок – дівка. Однак у даному випадку маємо справу зі складною системою антиномій, оскільки весь весільний цикл обрядів здійснюється з однією метою – перевести парубка й дівку до інших соціальних статусів – чоловіка й жінки.

Пара «чоловік – жінка» є такою ж антиномною, як і «парубок – дівка»; але складність ситуації полягає в тому, що окрім указаних двох пар антиномій в результаті отримуємо ще дві: парубок – чоловік і дівка – жінка. Таким чином протиставляється один і той же персонаж до обряду й після його виконання. Ситуація ускладнюється ще й тим, що під час виконання весільних обрядів відбувається не один, а три переходи: парубок – дівка // наречений – наречена // молодий – молода // чоловік – жінка.

Тому слід вказати, що антиномні зв'язки діють у рамках найближчих статусів: парубок співвідноситься з дівкою, як і з нареченим (наступним своїм статусом); наречений – з нареченою, як і з молодим; молода співвідноситься з молодим, як і з жінкою; жінка – з чоловіком, як і з молодою. І звичайно ж, існує антиномне співвідношення з уже зазначеною парою: парубок – чоловік і дівка – жінка; це ті статуси, в яких знаходилися головні дійові особи до обрядів і після їхнього проведення.

У зв'язку з тим, що всі персонажі весільної обрядової дії до певного моменту поділяються за приналежністю до команди нареченого чи нареченої, не виникає жодних складнощів, щоб і тут визначити антиномні пари: свати парубка – сусіди дівки, старший дружок – старша дружка, дружки нареченого – дружки нареченої, коровайниці нареченої – коровайниці нареченого, гості молодого – гості молодої, весільний староста в молодого – весільний староста в молодої. Таким чином, можна констатувати, що окрім обрядових чи сакральних статусів антиномні пари утворюються також між обрядовими й позаобрядовими статусами одних і тих самих дійових осіб ритуалу. І така метаморфоза відбувається не лише зі статусами головних персонажів, а практично всіх без виключення учасників весільних обрядів.

Як приклад, візьмемо дружків нареченого: до входження до обряду вони є лише парубками, членами сільської молодіжної громади, а дружками стають тільки тоді, коли парубок під час заручин отримує хустку, стає нареченим і, користуючись виключним правом мати дружків, запрошує своїх друзів і колишніх колег. Парубки, що перебувають у вказаній групі, під час входження до обряду, запрошені нареченим на торочини, приходять до нього й отримують нові для себе преференції й статуси двійників нареченого. А під час комори, коли відбувається вихід з обряду всіх без виключення дійових осіб, дружки також повертаються до звичних для себе статусів парубків і членів молодіжної громади.

Відбуваються метаморфози, подібні до змін статусів головних персонажів весільного циклу з тією лише різницею, що в останніх у процесі обрядових дій є два сакральні статуси, а в дружків – один. Якщо головний чоловічий персонаж у справі зміни статусів рухається в напрямку: парубок – наречений

– молодий – чоловік, де два проміжні статуси є обрядовими або сакральними; то його двійники проходять через обряд із такими змінами: парубки – дружки – парубки (профанний статус – сакральний – профанний). У результаті ритуальних дій на різних етапах їх проведення антиномічні протистояння можуть виникати між статусами парубків і статусами дружків під час входження до обряду, між дружками й парубками при виході з нього, а також між статусами парубків до обряду й після нього.

Щодо останнього протиріччя можна зазначити, що парубок, який у результаті проведення обряду набував статусу дружка (двійника нареченого й молодого), суттєво відрізняється від парубка, який ніколи не змінював свого статусу чи взагалі ніколи не брав участі у весільних обрядах. А парубок, що кілька разів був дружком на кількох весіллях, також вважається досвідченішим і користується більшою повагою, ніж той, що брав участь у весіллі лише один раз. Тому особа до обряду й після нього має суттєві відмінності, завдяки саме впливу потойбічних сил, і обидва вказані статуси цілком можуть вступати в протиріччя й утворювати антиномну пару.

Указаний процес, якщо не в точності, то зі значною схожістю, відбувається з двійниками нареченої (молодої) – дружками, а також сватами, старостами, коровайницями й усіма гостями з одного й іншого боків. Не зважаючи на те, що входження до обряду ними здійснюється в різний час, а вихід – одночасно, всі перераховані дійові особи мають профанні статуси до обряду, сакральні – під час його проведення й знову профанні – після завершення; три вказані статуси вступають у протиріччя й утворюють антиномії в різних варіантах, так, як це було продемонстровано на прикладі дружків нареченого (молодого).

За таким самим принципом, а саме приналежністю до тієї чи іншої групи, можна розподілити й топографічні об'єкти села на антиномні пари. В основному це помешкання головних персонажів, сватів і сусідів, дружків і дружок, коровайниць і гостей одного й іншого таборів. До антиномних об'єктів також можна додати комору в садибі молодого й ворота перед помешканням молодої – сакральні будівлі, що активно використовуються в процесі обрядових дій. А церкву й місце перейми посеред села слід вважати нейтральними у ставленні до вказаних таборів і не тому, що вони не вписуються в загальну структуру. Після останньої метаморфози – переходу до статусу чоловіка й жінки – табори антиномних персонажів перестають існувати й зливаються в єдине ціле – гості стають єдиною командою, а суто весільні персонажі на кшталт сватів, коровайниць, дружків і дружок остаточно втрачають свої статуси й також стають лише гостями. Така метаморфоза є наслідком процесу десакралізації, що починає діяти відразу після настання кульмінації всього весільного обряду. У вказаних антиноміях використання церкви наводиться вже після остаточного переходу до кінцевих статусів, а саме в понеділок – передостанній день весільного обряду. Під час обряду вінчання, що відбувається в неділю, ситуація виглядає інакше: в цьому випадку церква складає антиномне протиріччя з помешканням нареченої / молодої, де знаходиться сакральний центр і в якому залишається мати, як двійник основного персонажу, котра заступає місце своєї дочки.

Звичайно, що наведеними прикладами дія антиномних сил не обмежується. Достатньо звернутися до загальної структури поділу всього весільного циклу циклів і головної його кульмінації – комори, як основного й кульмінаційного обряду, та акту дефлорації й пред'явлення доказу цнотливості, як кульмінаційного епізоду. Згідно з основами драматургії конфлікт, що наростає протягом усього розвитку сюжету, досягає найвищої точки й вирішується в кульмінації; після цього вся дія йде на спад. Те саме спостерігаємо в обрядовій дії: кульмінація з наданням доказу збереження дівкою калини узгоджує протистояння антиномних пар і вичерпує всі між ними протиріччя. Молодий і молода об'єднуються в єдине ціле – родину чоловіка й жінки; активні учасники обряду втрачають свої сакральні статуси, що розподіляли їх на два табори, дві команди; те саме відбувається з гостями молодого й молодої. А вся дія втрачає рівень сакралізації й починає готувати вихід з обряду, хоча до кінця його залишається ще два ритуальні дні – понеділок і вівторок.

Якщо наявність цнотливості молодою не була доведена, включається ще один суто обрядовий процес – засудження як головного жіночого персонажа, так і її батьків, але ритуальний процес у такому випадку реалізується аналогічно: так само відбувається втрата сакральних статусів усіх присутніх, так само втрачається рівень сакралізації й дія також починає йти на спад до свого логічного завершення.

Що стосується інших антиномій весільних обрядів, то вони також зводяться до протистояння чоловічого й жіночого, що є необхідним для здійснення переходів і об'єднання представників того й іншого таборів у єдине ціле. Антиномії, відображені у вигляді символів, наповнюють обрядову весільну поезію, особливо це є притаманним для пісень, які супроводжують проведення обрядів комори й перезви. Популярними евфемізмами статевих органів є пари предметів, котрі наслідують чи можуть наслідувати дію, подібну до фрикцій під час коїтусу чи символічного її значення: ступка – товчачик, діжка – чіп, замок

– ключ, петелька – гудзик, сковорода – риба, верша – кулик, воронка – соловей, пташечка – шило, куна – соболю. У народній творчості статеві стосунки в символічному значенні можливі між ким чи чим завгодно й де завгодно. Існують пісенні пари, між якими взагалі немає ніякого зв'язку й лише символічне значення трактує, що це пари статевих органів: «...Наставив пушку: / «Давайте пампушку!» / Наставив ріжок: / «Дайте пиріжок!» [5; 22]. Усі наведені пари мають бути визнані антиномними, оскільки одна складова протиставляється іншій за принципом «чоловіче – жіноче».

Ще однією необхідною умовою є сакралізація всього обрядового процесу, а для її появи й досягнення потрібного рівня слід відкрити доступ потойбічного до реальності. Вплив потойбічних сил на реальність, на учасників обрядів, предмети й будівлі сприяє сакралізації й забезпечує перехід дійових осіб спочатку до сакральних статусів, а згодом – до остаточних профанних. Із всього зазначеного можна також виділити кілька антиномних пар: *реальне – потойбічне, профанне – сакральне*. Реальність і потойбіччя співвідносяться з такими філософськими категоріями як *культурне й природне*. А виходячи з того, що обряди є тимчасовими явищами, отримуємо ще одну пару антиномій: *постійне – тимчасове*. Також потойбіччя ототожнювалося з небіжчиками, смертю, та й отримання нових соціальних статусів не мислилося інакше, як через *помирання й відродження*, тому *живе – мертво* цілком виправдана антиномія для весільних обрядів.

Важливим також є розуміння, що так, як між собою пов'язані антиномії в парах, існує зв'язок і між усіма парами антиномій, де об'єднують між собою окремо поняття правого боку й лівого. «Виглядає» це наступним чином: культурне – природне, реальне – потойбічне, профанне – сакральне, живе – мертво, постійне – тимчасове, чоловіче – жіноче, де культурне, реальне, профанне, живе, постійне, чоловіче – являють собою одну опозицію, а природне, потойбічне, сакральне, мертво, тимчасове, жіноче – іншу. Звичайно, що всіма перерахованими поняттями антиномні сили, котрі рухають весільну обрядову дію, не вичерпуються; їх є безліч і на різних етапах розвитку цієї дії різноманітні антиномії сприяють просуванню всього циклу до головної кульмінації, в якій опозиції зникають, а протиріччя узгоджуються. Усі праві поняття пов'язані з тимчасовими обрядовими діями, ліві – з постійним життям сільської громади поза обрядами родинного й календарного циклів.

Приміром, антиповедінка, яка широко використовувалася під час комори, перезви й деяких інших ритуальних дійств є суто обрядовим елементом, який поза ритуалом не лише свідомо не використовувався членами громади, а всебічно засуджувався. У той самий час у рамках обряду, антиповедінка не лише віталася, а й ставилася в обов'язок усім його учасникам.

Потребує пояснення також антиномія: живе – мертво. Потойбіччя дійсно вважалося прихистком небіжчиків, але воно не було однобічним ототожненням смерті, як такої, оскільки будь-яке життя мислилося саме через смерть, будь-яке відродження, в т. ч. у новому статусі, – через помирання. Давно померлі предки роду всебічно сприяли в сьогоденні своїм нащадкам – допомагали у вирощенні врожаю, під час народження немовлят, а інші відповідальні моменти життя.

Не менший подив, на перший погляд, може викликати те, що смерть і потойбіччя наближені до жіночого, а реальність і життя – до чоловічого. Але, коли звернемося до слов'янських уявлень і пізніших біблійних джерел, переконаємося, що жінка – не лише продовжувачка роду, а й утілення ритуально нечистого начала. Вторинність її походження в порівнянні з чоловіком пояснює підпорядкованість першої останньому. Провину в недосконалості людства приписують саме жінці й її первородному гріху. Жінка протиставляється чоловікові як ліве правому, також відоме протиставлення жінки чоловікові як негативне позитивному [1; 221–226]. І нарешті, її часто ставлять в один ряд із чортом, у творах народної паремії, зокрема в приказках це відображається наступним чином: «Баба і чорт – то собі рідня», «Бабу і чорт не змудрує», «Де дідько не посіє, там ся баба вродить» [4; 616–618].

Висновки. Антиномні пари об'єктів, символів і персонажів в обрядовій весільній дії забезпечують протистояння, конфлікт і рух самої дії. Серед статусів головних осіб антиномії виникають між профанними й сакральними, а також між статусами до обряду й після, між приналежністю до чоловічого й жіночого таборів. За останнім принципом здійснюється поділ антиномій усіх без виключення персонажів. Антимомічність у рамках обряду виникає між об'єктами, де проводяться обряди, та символами, зокрема обрядових пісень комори й перезви. У результаті всі антиномні пари зводяться до основного протистояння за приналежністю до реального, що являє собою профанний світ, і потойбічного, як джерела сакралізації під час проведення обряду.

Список використаної літератури

1. *Кабакова Г. И.* Антропология женского тела в славянской традиции. М. : Ладомир, 2001. 335 с.
2. *Кухаренко О. О.* Дослідження національної обрядовості за допомогою структури весільного циклу. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап.* Рівне : РДІУ, 2016. Вип. 23. С. 82–87.

3. *Кухаренко О. О.* Побудова структури української весільної обрядовості. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*, 2016. № 7. С. 5–18.
4. *Українські приказки, прислів'я і таке інше* / уклад М. Номис. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
5. *Українські сороміцькі пісні* / Упоряд., передмова М. Красикова. Харків : Фоліо, 2003. 287 с.

References

1. *Kabakova G. I.* Antropologija ženskogo tela v slavianskoj traditsii. M. : Lodomir, 2001. 335 s.
2. *Kukhareno O. O.* Doslidzhennia natsionalnoi obriadovosti za dopomogoiu struktury vesilnogo tsyklu. *Ukrainska kultura : mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: nauk. zap.* Rivne : RDGU, 2016. Vyp. 23. S. 82–87.
3. *Kukhareno O. O.* Pobudova struktury ukrainskoj vesilnoi obriadovosti. *Paradygma piznannia: gumanitarni pytannia*, 2016. № 7. S. 5–18.
4. *Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe* / uklad M. Nomys. Kyiv : Lybid, 1993. 768 s.
5. *Ukrainski soromitski pisni* / Uporiad., peredmova M. M. Krasykova. Kharkiv : Folio, 2003. 287 s.

АНТИНОМНОСТЬ ОБЪЕКТОВ, СИМВОЛОВ И ПЕРСОНАЖЕЙ УКРАИНСКОГО ТРАДИЦИОННОГО СВАДЕБНОГО ОБРЯДА

Кухаренко Александр Александрович – кандидат филологических наук, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

Антиномные пары в свадебной обрядности обеспечивают противостояние, конфликт и движение действия. Среди статусов главных лиц антиномии возникают между профанными и сакральными, а также между статусами к обряду и после, между принадлежностью к мужскому и женскому лагерям. По последнему принципу осуществляется разделение антиномий всех без исключения персонажей. Антиномичность в рамках обряда возникает между объектами, где проводятся обряды, и символами, в частности обрядовых песен. В итоге антиномные пары сводятся к противостоянию реального, которое являет собой профанный мир, и потустороннего, как источника сакрализации во время проведения обряда.

Ключевые слова: структурно-функциональный метод, ритуалы перехода, национальная обрядность, семейные обряды, свадебный обряд.

ANTINOMY OF OBJECTS, SYMBOLS AND CHARACTERS OF THE UKRAINIAN TRADITIONAL WEDDING CEREMONY

Kukhareno Oleksandr – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

Antinomous pairs in wedding ritualism provide confrontation, conflict and progress of action. Among the statuses of the main characters, antinomies arise between the profane and the sacred, as well as between the statuses before and after the rite, between belonging to male and female camps. The division of antinomies of all characters without exception is effected according to the later principle. Antinomy within the framework of the rite arises between objects where rites are performed, and symbols, in particular ritual songs. As a result, the antinomous pairs are confined to the confrontation of the real, which is the profane world, and the extramundane, as a source of sacralization during the ceremony.

Key words: structural and functional method, transition rites, national ritualism, family rites, wedding ceremony.

UDC 392.51:130.2

ANTINOMY OF OBJECTS, SYMBOLS AND CHARACTERS OF THE UKRAINIAN TRADITIONAL WEDDING CEREMONY

Kukhareno Oleksandr – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

The aim of the article. The study of rituals, in particular of the wedding cycle, allows us to expand the existing concepts of domestic culture and to deepen knowledge of what our ancestors lived in and what they strove to.

Research Methodology. Structural and functional studies of traditional wedding ceremonies provide a broad perspective for obtaining new scientific results. The doctrine of antinomies is leading in the structural theory and gives grounds for its successful applying for the study of the national wedding ritualism.

Results. Antinomous pairs in wedding ritualism provide confrontation, conflict and progress of action. Among the statuses of the main characters, antinomies arise between the profane and the sacred, as well as between the statuses before and after the rite, between belonging to male and female camps. The division of antinomies of all characters without exception is effected according to the later principle. Antinomy within the framework of the rite arises between objects where rites are performed, and symbols, in particular ritual songs. As a result, the antinomous pairs are confined to the confrontation of the real, which is the profane world, and the extramundane, as a source of sacralization during.

Novelty. In the article for the study of the wedding ceremony and the detection of antinomies that are formed in its frame, the structural and functional method was used and the structure of the ceremonies was created for this purpose.

The practical significance. The structure of a large cycle of wedding ceremonies allows us to study not only antinomies, but also changes of the statuses and mediation actions of the participants, chronological and topographical framework of the ceremonies, their goals and tasks.

Key words: structural and functional method, transition rites, national ritualism, family rites, wedding ceremony.

Надійшла до редакції 2.10.2018 р.

УДК 81'253+82] X. Ортега-і-Гассет

КУЛЬТУРОТВОРЧІ МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В ПОГЛЯДАХ

ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА

Смоліна Ольга Олегівна – доктор культурології, доцент,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля
м. Сєверодонецьк
laprimavera555@gmail.com

Стаття розширює уявлення про культурологічні погляди Хосе Ортега-і-Гассета. В якості матеріалу для аналізу залучені роботи сучасних іспанських вчених у перекладах автора цієї статті. Проблему перекладу Ортега розглядає крізь систему бінарних опозицій: виявлення / замовчування, живе / мертво, застигла схема / стихія життя, мова / мовчання, рідна мова / чужа мова, поганій утопіст / добрий утопіст, думати / говорити. Перекладач не лише знаходить вдалі еквіваленти між двома мовами; він перекладає себе як носія однієї культури у людину іншої культури. Таким чином переклад є засобом розуміння себе, засобом пізнання своєї та іншої культури.

Ключові слова: Хосе Ортега-і-Гассет, культуротворчість, переклад як культуротворча діяльність, культурологічна концепція, міжкультурні відносини.

Хосе Ортега-і-Гассет (1883-1955 рр.) – всесвітньо відомий іспанський філософ, публіцист, есеїст, літератор. Завдяки тому, що значна частина його робіт присвячена аналізу сучасних йому тенденцій в культурі та мистецтві, він останнім часом розглядається також як і культуролог, особливо якщо врахувати його роздуми над характеристиками еліти і маси, тенденціями формування масового суспільства. Найвідомішими його роботами у вітчизняному контексті залишаються «Повстання мас», «Дегуманізація мистецтва», «Роздуми про Дона Кіхота». Водночас, думки цього автора щодо культури, викладені в низці інших робіт, набагато менше відомі.

Твори Ортеги (саме так він сам бажав щоб його скорочено називали) являють синтез філософії, естетики, роздумів про культуру в різних її аспектах, про мистецтво, літературу та переклад. Хосе Мартін Франсиско однак, зазначає, що Ортега відчув покликання письменника і публіциста раніше за покликання філософа [10; 4].

Дослідження творчості Ортега-і-Гассета є *актуальним* саме для української культурології через певну кількість факторів. По-перше, через наявність аналогії у завданнях та меті, які стояли перед Іспанією початку ХХ ст., та перед сучасною Україною. Зокрема відомо, що однією з головних ідей Ортеги і метою його літературної діяльності була європеїзація Іспанії, введення її до кола розвинутих країн континенту, що безпосередньо пов'язано з сучасними завданнями української держави. По-друге, через невирішеність та актуальність кола культурологічних і філософських проблем й питань, що їх ставив Ортега, для світової культури нашого часу.

Тож метою цієї статті є розширення уявлення про культурологічні погляди Хосе Ортега-і-Гассета, зокрема розкриття культуротворчих можливостей перекладу, викладеного в його роботі «Убогість і блиск перекладу». В якості матеріалу для аналізу залучені роботи як українських дослідників, так і сучасних іспанських учених у перекладах автора цієї статті.

Дослідження творчості Хосе Ортега-і-Гассета становить значний корпус публікацій і має давню традицію (в Іспанії бере початок відразу після його смерті). Примітно, що вітчизняних дослідників він цікавить більшою мірою як філософ, іспанських – як письменник, публіцист, есеїст.

У нашій країні інтерес до спадщини Ортеги починає проявлятися після 1991 р. Як мислитель оригінальний, що не підтримував жодну зі сторін у період Громадянської війни в Іспанії, і, відповідно, жодну з цих ідеологій, зокрема й комуністичну, він глибоко не досліджувався за часів СРСР. Проте відомо, що в українській діаспорі ще в 1930-х рр. Д. Донцов використовував ідеї Ортеги для розробки своєї концепції українського націоналізму. «Бунт мас» вийшов у перекладі В. Бургардта в Нью-Йорку 1965 р. В незалежній Україні серед перших публікацій праць зарубіжних мислителів були його «Вибрані твори» в 1994 р. [4].

Українських досліджень творчості Ортеги в контексті культурології порівняно небагато. Однак можна констатувати прогресуюче зростання їх останнім часом. О. Ткаченко на матеріалі публіцистики